

Araştırma Makalesi / Research Article

BEYAZ RUSLAR VE YAPTIKLARI SUİKASTLAR

Arzu BOY¹

Öz

1917’de yaşanan Bolşevik ihtilalinin ardından Çarlık rejimi yanlıları Beyaz Ordu ve Bolşevik yanlısı olan Kızıl Ordu arasında çıkan mücadeleyi Kızıl Ordu kazanmıştır. Bolşeviklerden kaçan Beyaz Rusların çoğu İstanbul’a yerleşmiştir. Beyaz Ruslardan bir kısmı Türk toplumuna ayak uydurmuş, bir kısmı ise Bolşevik aleyhtarlarıyla işbirliği yaparak Türkiye’de bir takım sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur. Beyaz Ruslar İstanbul dışında Fransa ve Almanya gibi yerlere gitmiş ve Sovyet Rusya aleyhinde suikast girişimlerinde bulunmuşlardır. Hatta Beyaz Ruslar, Sovyet Hükümeti ile ilişkileri iyi giden devlet liderlerine bile saldırılar düzenlemiştir. Ayrıca Beyaz Rusların yaptığı suikastların bazılarında Bolşevikler sorumlu tutulmuştur. Çalışmada; Beyaz Rusların İstanbul’daki yaşamları değerlendirilmiş ve başka ülkelerde yaptıkları suikastlar araştırılmıştır. Beyaz Ruslar üzerine yapılan çalışmalardan farklı olarak bu makalede, değerlendirme esas alınmış ve olaylara çok yönlü bakılmıştır. Ayrıca çalışmanın ikinci kısmını oluşturan suikastlar ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında bilim dünyasına ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beyaz Ruslar, İstanbul, Suikast, Gorgulof, Sovyet Rusya

WHITE RUSSIANS AND THEIR ASSASSINATIONS

Abstract

After the Bolshevik revolution in 1917, the struggle between the White Army, supporters of the Tsarist regime, and the Red Army, supporters of the Bolsheviks, ended with the victory of the Red Army. Most of the White Russians who fled from the Bolsheviks settled in Istanbul. Some of the White Russians adapted to the Turkish society, while some others collaborated with the anti-Bolsheviks and caused some problems in Turkey. White Russians travelled to other places outside Istanbul, such as France and Germany, and made assassination attempts against Soviet Russia. White Russians even organized attacks against state leaders who had good relations with the Soviet government. In addition, Bolsheviks were held responsible for some of the assassinations carried out by White Russians. The study assesses the lives of the White Russians in Istanbul and investigates their assassinations in other countries. Unlike the studies on White Russians, this article is based on an evaluation, and the events are analyzed from multiple perspectives. In addition, no study was performed on the assassinations that constitute the second part of the study. When considered from this point of view, it is supposed to shed light on the world of science.

Keywords: White Russians, Istanbul, Assassination, Gorgulof, Soviet Russia

¹ Doç. Dr. Kafkas Üniversitesi Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi ABD, arzunarboy@gmail.com, ORCID:0000-0001-7611-7975.

Başvuru Tarihi (Received): 01.05.2024 **Kabul Tarihi** (Accepted): 14.01.2025

Giriş

1917'de Rusya'da yaşanan ihtilalin akabinde eski rejim taraftarı ile Bolşevikler arasında savaş başladı. Eski rejimi devirmeye çalışan Lenin ve arkadaşlarına Bolşevik denilmiştir (Altuncu, 2022, ss. 59-67). Bolşevikler Kızıl, karşıtları ise Beyaz olarak anıldı. Beyaz Rusların Bolşevik karşıtlığının en önemli nedeni yönetimi bir darbeyle ele geçirmeleri ve Beyaz Orduyu dağıtmalarıydı (Acar, 2016, s. 1-33). Beyazlar, 1920'de Osmanlı topraklarına göç eden ve Güney Rusya'da ikamet eden orduydular. Ordu mensupları dışında İstanbul'a göç eden Beyaz Ruslar da bulunmaktaydı. Çarlık Ordusu subayları ve generallerine göre, ordunun dağılması rejimin sona ermesi demektir. Beyaz ordu subay ve generallerinin bir kısmı çarlık taraftarı değildi. Aralarında ordu mensuplarının yanı sıra küçük burjuva, zanaatkarlar, esnaf, işçi, işveren ve köylüler vardı. Ayrıca tek bir beyaz ordu yoktu, birçok beyaz ordu bulunmaktaydı. 1918-1920 yılları arasında Lenin ve taraftarlarının desteklediği Kızıl, Beyaz Orduyu yenilgiye uğratmaları sonucunda Bolşeviklerden kaçan Beyaz Ordu mensupları ülkelerini terk ettiler (Bakar, 2012, s. 21).

1922'de İstanbul Polis Müdürlüğü'nün yaptığı sayıma göre İstanbul nüfusuna 710.286 kişi kayıtlıdır. Bu nüfusun 373.124'ü Müslüman, 158.219'u Rum, 87.919'u Ermeni, 40.018'i Musevi ve 51.006'sı diğer unsurlardır (Altuncu, 2022, s. 59-67). İstanbul'un 1900'lerin başındaki nüfusunun 900.000 kişi civarında olduğu düşünüldüğünde, 150.000'in üzerinde Beyaz Rus'un kentin sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamındaki rolü anlaşılabilir.

Beyaz Rusların İstanbul'daki Yaşamlarına Dair Değerlendirmeler

Beyaz Rusların mağlup komutanı Vrangel, Kırım üzerinden İstanbul'a gelirken düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir; "Arkada harap olmuş bir Rusya, bir dizi mezar, parçalanmış umutlar" (Demir, 2016, s. 251). İstanbul ile ilk karşılaşmasında ise hislerini şu şekilde dile getirmiştir:

"Boğaz hakkında çok şey okumuştum, bu kadar güzel olacağını beklemiyordum. Yeşillikler içerisinde kaybolmuş villalar, resim gibi vadiler, masmavi fondaki minarelerin narin silüetleri, gemiler, hemen her tarafa akıp giden yelkenli ve sandallar, masmavi bir deniz resim gibi dar sokaklar ve karmakarışık bir kalabalık, hepsi orijinal ve olağanüstü güzeldi" (Demir, 2016, s. 251).

Sadece Vrangel değil, Beyaz Rusların hepsi İstanbul'u beğenmişlerdi. Bu bağlamda İstanbul'a gelen Ruslardan büyük bir kısmı Türk tabiiyetine geçmek istemişlerdir. Türk tabiiyetine geçmek isteyen Beyaz Ruslarda şu şartlar aranmıştır.

-Sermaye sahibi olmak

-Herhangi bir işte mütehassıs olmak

-Siyasi propaganda ile iştigal etmemek

-Müessesesinde Türk istihdam etmek, bu şartlara sahip olanlar ve uzun süre önce ihtida edenler Türk tabiiyetine kabul edileceklerdir (Cumhuriyet, 28 Mart 1929, s.1). Beyaz Ruslardan bazıları, uzman oldukları alanlarda çalışarak topluma fayda sağlamışlardır (Olçay, 2022, s. 1313-1333). Siyasi propaganda ile iştigal etmemek maddesine uymayarak Bolşevik propagandasıyla toplumun huzurunu bozan Beyaz Ruslar da yok değildi. Son maddede belirtildiği gibi Türkiye'de kalmak için açtıkları iş yerlerinde Türk işçi çalıştıran, Müslüman olup vatandaşlık alan Beyaz Rusların sayısı da oldukça fazlaydı. Anadolu'ya geldikten sonra toplumsal sorun dâhil birçok sorunla karşılaşan Beyaz Ruslar, Türk toplumunun gösterdiği misafirperverlikten çok memnun kalmışlardır. Bu memnuniyet hediyeleşmeye kadar ulaşmış, Beyaz Ruslar, kendi aralarında topladıkları para ile Türk Hükümetine gemi almıştır (Vakit, 17 Ağustos 1925, s.3). Görüldüğü üzere Beyaz Ruslar içerisinde Türkiye'de olmaktan memnun olanlar bu memnuniyeti bu tarz jestlerle göstermekteydi.

İstanbul'da yaşayan Beyaz Ruslarla ilgili oldukça ilginç hadiseler meydana gelmekteydi. Örneğin caddede gezen herhangi biri, general çıkarken satıcılık yapan Rus kadını ise teşrifat nazırı çıkabiliyordu. Zamanında Çarın hazineleri satıcılık yapan bu kadının elinin altındaymış. Öte yandan dört sene önce Galatasaray Lisesi önünde gözleri görmeyen elbise askısı yapıp, satan Gospodin Serg'in önceki yıllarda Çar ordusunda yüzbaşı olarak görev yaptığı ortaya çıkmıştır. Fransa'da garp cephesindeki mücadelesi esnasında zehirli gazla gözleri kör olmuştur. Beyaz Rus mültecileri ülkelerinden ayrılıp farklı bir yaşam modeline sahip olurken bu farklılığın yarattığı handikaplar sonucunda bunalımlara girmişlerdir. Birçoğu Rusya'da yaptığı işi bırakmış ve geçimlerini sağlamak amacıyla çeşitli uğraşlar edinmişlerdir. İstanbul'a gelen Beyaz Ruslar içerisinde Dünyaca meşhur Rus balet ve artistler de vardı, bunlar her akşam Garden Bar denilen mekânda temsil verirdi. O zamanlar bara gidenlerin amacı gece yarısından sonra barda çalışan Rus kadınlarla dans etmek olduğu için temsillerden çok sıkılır, izlemek istemezlerdi (Vakit, 10 Temmuz 1939, s.4). Bu bağlamda yaşanan gelişmeler toplumda farklı bir kültürün oluşmasına ve zaman zaman kültürel çatışmalara sebep olmuştur. Kültürel çatışmaların zamanla artması Rus göçmenlerin gitmek istemelerinin sebeplerinin başında gelmekteydi.

Anadolu'da buldukları sürede kültürel çatışma yaşamaları, Türkiye'de hayatlarına devam etmeleri için konulan şartların ağır gelmesi, Türk hükümetinin yasakladığı dergi ve gazeteleri kullanmak istemeleri de gidiş sebepleri arasında sayılabilir (BCA.30.8.1.1.25.50.2). Örneğin Kafkas dergisi bu dergilerden biridir (BCA.30.18.1.2.53.30.5). Öte yandan Türkiye aleyhinde casusluk faaliyetinde bulunan Rusların sınır dışı edilmesi ile ilgili karar bu noktada dönüm noktası olmuştu (DBTDA.571.34.450.135.6268). Bu bağlamda Anadolu'da ve özellikle İstanbul'da yaşayan Rusların sayısında azalma olmuştur. Yeterli maddi imkânı ve gerekli belgeleri olanlar İstanbul'da kalmamış, Avrupa'ya gitmişlerdir. 1921'de başlayan Türkiye'den ayrılışlarla birlikte 1923-1925 yılları arasında İstanbul'dan gidenlerin sayısı ortalama 60.000'dir. Yapılan araştırmalara göre toplamda 200.000 mülteci İstanbul'dan gelip geçmiştir.

1923'de Beyoğlu'nda Beyaz Ruslardan meydana gelen bir bölgede neredeyse hiç Rus kalmamıştı. Vrangeli ordusunun mensuplarından hayatına idame edemeyenler ya Rusya'ya gitmiş ya da sun-i müskirat kanununun olmadığı ülkelere göç etmişlerdir (Akşam, 11 Kanun-i Sani 1931, s.1). Beyaz Rusların çoğunun göç etmesine rağmen İstanbul'un çeşitli semtlerinde Ruslara ait lokantalar, barlar pastaneler halen varlığını devam ettirmekteydi (Vakit, 4 Kanun-i Sani, 1924, s.3).

Ahmet Cevdet, 1920'li yılların sonlarına doğru İkdâm gazetesindeki makalesinde Beyaz Ruslarla ilgili farklı bir bakış açısına sahip olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Makalesinde Türkiye de, 1500- 2000 Beyaz Rus'un kaldığını onlarında gönderilmek istendiğini yazmış ve bu durumu eleştirmiştir. Rusların sanat alanında kendilerini çok geliştirdiklerini edebiyat tiyatro operada Türkiye'ye çok hizmet ettiklerini belirtmiştir. Rus sanatçıların çok yetenekli olduğunu bunlar gibi birçok âlim, bilgin ve mühendisin Türkiye'den gelip geçtiklerini fakat Türklerin bu yeteneklerden gerektiği kadar yararlanamadığını dile getirmiştir. Ayrıca Rusya'da vefat etmiş bir sanatçının kütüphanesinin İstanbul'a getirildiği, Türkiye'de Rusça bilenlerin sayısı az olduğu için bu hazine kimse için yararlanamadığı ifade edilmiştir. Medeniyetin ve sanatın ilerlemesi, kültürel zenginlik muhacirler vesilesiyle bir toplumdaki diğerine götürülüp, kültürel kaynaşma ile olduğunu söyleyen Ahmet Cevdet, sanat erbabı olan Beyaz Rusların topluma kazandırılmasının gerekliliğini açıklamıştır (İkdâm, 30 Kanun-i Sani 1928, s.1). Zor durumda kalmış milletlere kucak açan şerefli bir tarihe sahip olduğumuzu söyleyen Cevdet, Türkiye'ye fenalıkları olmayan Beyaz Rusların gönderilmesine izin verilmemesini belirtmiş, İstanbul'da sanatlarını icra eden, Türkiye'ye gelip sığınmış olan bu insanlara merhamet edilmesi, en doğru yol olacaktır şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir (İkdâm, 30 Kanun-i Sani 1928, s.1).

Türkiye, muhacirler tarafından bir basamak olarak görülmüştür. İstanbul'daki Beyaz Rusların bir kısmı Güney Amerika'ya gitmek istemişlerdir. Cemiyet-i Akvamin İstanbul mümessili Şarpanth

bu mesele ile ilgilenmeye başlamıştır. Öncelikle pasaport sorunu halledilmeye çalışılmıştır. Beyaz Ruslar, Sovyet tabiiyetini kabul etmedikleri için Rus pasaportu ile seyahatleri mümkün değildi. Bu mesele onların seyahatleri açısından sıkıntılı bir durum oluşturmaktaydı. Şarpanth'in bu durumu Cemiyet-i Akvama iletmesi üzerine sorun çözülmüş ve Beyaz Ruslar, Cemiyet-i Akvam tebaası olarak kabul edilmişlerdir. Beyaz Ruslara Nansen pasaportu verilmiştir. Nansen pasaportu alan Ruslar bu pasaport ile Rusya dışında Avrupa ve Amerika'ya seyahat edebilmişlerdir (Vakit, 6 Şubat 1927, s.3). Nansen pasaportu ile 52 farklı ülkeye seyahat özgürlüğü elde etmenin yanı sıra vatandaşlığa yakın bir statü elde etmişlerdir. Beyaz Rusların elde ettiği büyük bir avantaj olarak görülen Nansen pasaportu ile muhacirler tarihi bir belgenin kaynağı olmuşlardır (Çakmak, 2022, s. 884-895).

Cemiyet-i Akvam sadece Türkiye'deki muhacirlerle değil birçok memlekette bulunan Beyaz Rus meselesiyle uğraşmaktaydı. Cemiyetin Türkiye mümessili B.Cauteaux'un dediğine göre Türkiye'de iki bin Beyaz Rus bulunmaktaydı. Çoğunluğu sanatkâr olan bu kişileri hiçbir memleket kabul etmemiş, Türkiye ise bunları topluma kazandırmak istemiştir. Bunlardan Türkiye'ye fayda sağlamayan kişilerin ise ülkeden gönderilmesi uygun bulunmuştur. 1934 yılında Ruslar, sanat işlerinin her alanında yer aldığı için Türk sanatkârlar olumsuz etkilenmiş, Beyaz Ruslar zamanla işlerini bırakmaya başlamışlardır. Milletler Cemiyeti Türkiye sorumlusu M. Kutanın, Dış İşleri Bakanı Tevfik Bey ile görüşmüş ve alınan karara göre işlerini bırakan Ruslar, ya Rusya'ya dönecek ya da Türk tabiiyetine geçeceklerdir. Bu konu Beyaz Ruslarla görüşülmüş, bir kısmı Türk tabiiyetine geçmek istediklerini dile getirmişlerdir.

Beyaz Rusların bir kısmı aileleriyle birlikte Yunanistan'a gönderilmiş, aile bağlarının kopmamasına dikkat edilmiştir. Bu bağlamda Avrupalılar arasında Beyaz Ruslar meselesini merhamet çerçevesinde halleden ilk ülke Türkiye olmuştur. Muhacirler ile ilgili politikalar 1920'lerin ortasından itibaren değişmeye başlamıştır. Türkiye'de yaşayan yabancılarla ilgili olumsuz kararlar alınmaya başlanması, 1924 yılının sonlarıdır. Bu durumun nedenlerinden biri 1925'ten itibaren Musul ile ilgili görüşmelerin Türk Hükümeti için olumsuz olmasıydı (Kaplan, 2019, s. 1-22). Muhacirler dahil bütün yabancılarla ilgili olumsuz karar alınmasının Musul ile ilgisi ne olabilir diye düşünüldüğünde, Musul konusunun olumsuz sonuçlanmasında İngilizler etkili olmuştur. Bu durum yabancılarla ilgili genel bir rahatsızlık yaratmış ve Beyaz Rusları etkilemiştir. Rus göçmenleriyle ilgili yayınlanan rapora göre 1925 yılı sonlarına doğru yabancıların ticaret dallarıyla uğraşmaları yasaklanmıştır. Ayrıca daha önce bahsedildiği gibi Türk çıkarlarını yabancı çıkarlarına ezdirmemek için diş hekimliği, doktorluk gibi meslekler yapmaları yasaklanmıştır. Beyaz Ruslara vize verilmemiştir (DBTDA.571.36011.142.350.210). Hangi pasaportla olursa olsun Türkiye'ye gelmelerine izin verilmemiştir (DBTDA.571.34487.135.8855). 1920'de Anadolu'ya gelen muhacirlerden olan Burnakin'e göre Ankara Hükümeti'nin muhacirlere karşı olumsuz politikalarının sebebi Rus mültecilere yardım ve destek organizasyonunun yöneticisi S.N.Kreyton'un 1926 yılında İngilizlerle işbirliği ile suçlanmış olmasıdır. Bundan sonra mültecilere karşı olumsuz tavırlar artmıştır (Kaplan, 2019, s. 1-22). Ağustos 1927'de Rus göçmenlerden ya Türk vatandaşlığına geçmeleri ya da ülkeyi terk etmeleri istenmiştir. Bu olayların birbiri ardına gelmesi bir sonraki olayın öncekiyle alakalı olduğunu açıkça göstermektedir.

Ruslar kendi ülkelerine hemen dönememişlerdir. Kasım 1920'den önce Rus Elçiliği Yardım Şubesinde 5.000 Rus'un Kafkasya'ya dönüşünün sağlanmış olması, ayrıca 1920-1921 arasında 10.300 mültecinin diğer Slav ülkelerine gitmelerine yardım edilmesi ülkelere dönüşün bir basamağıdır. İstanbul'daki Rus nüfusu 1922'den itibaren 30.000 kişinin altına düşmüş ve 8 yıl sonra Milletler Cemiyetine göre 1.400 kişi kalmıştır. Bu istatistiklerde kaç kişinin Türk uyruğuna geçtiği belirtilmemiştir. İstanbul'da siyasal etkiden çok kültürel etki bırakmışlardır (Baran, 2006, s. 119-140). Beyaz Rusların gidişleri için verilen mühlet ara ara uzatılmaktaydı. Bir kez daha uzatılmış, 1927'nin şubat ayında son bulacağı resmi olarak belirtilmiştir (BCA.30.18.1.1.27.76). Beyaz Ruslara verilen sürenin bittiğinin söylenmesi üzerine Beyaz Ruslar ile ticari ilişkiler

kurulduğu için gittikleri takdirde çok fazla zarar edileceğinden dolayı bir müddet daha kalmaları istenmiştir. Beyaz Rusların Türklere çok fazla borcu bulunduğu da aşikârdır (Vakit, 3 Ağustos 1927, s.1). Cemiyet-i Akvam bu konuda oldukça hummalı bir çalışma içine girmiş ve gidecekleri memleketleri ayarlamaya çalışmıştır (Vakit, 21 Ağustos 1927, s.2).

Beyaz Rusların üzerinde bir inceleme yapmak ve gidecekleri yerlerin belirlenmesi için Cemiyet-i Akvam'ın temsilcisi İstanbul'a gelmiştir. Fransız hükümeti 150 Beyaz Rus'u Fas için kabul edeceğini söylemiştir. Cemiyet-i Akvam Beyaz Rusları, Güney Amerika'ya göndermek istemiş ama Beyaz Ruslar kabul etmemiştir (Vakit, 18 Aralık 1927, s.3). Beyaz Rusların gönderilecekleri yerlerden biri de Yugoslavya'dır (BCA.30.10.0.0.251.693.1).

Hakimiyet-i Milliye'de çıkan bir habere göre Türkiye vatandaşlığına kabul edilen Beyaz Rusların dışındakiler ülke dışına gönderilme kararı alınmıştır (Hâkimiyet-i Milliye, 15 Şubat 1928, s.3). Ülke dışına çıkarılacak olan elli iki Beyaz Rus içerisinde Çarlık Generallerinden Nariçof, Miralay Retcof, Doktor Aleksin, Gazeteci Maroviç, eski Gürcü Sefiri Sile Yovani bulunmaktadır (Hâkimiyet-i Milliye, 20 Şubat 1928, No: 2380, s.3). Elli iki Beyaz Rus'a memleketimizden çıkmaları için verilen sürenin bitmesiyle birlikte Cemiyet-i Akvâm Komiserliği'nden bu kişilerin sevk edilmeleri rica edildi (Hâkimiyet-i Milliye, 28 Şubat 1928, s.3). Cemiyet-i Akvam Beyaz Rusların yabancı ülkelere nakilleri için 90 bin dolar tahsis etmiştir (Hâkimiyet-i Milliye, 26 Şubat 1928, s.3).

Rus mültecilerinin vatandaşlığa kabulü 1928 tarihli 1312 sayılı Türk vatandaşlığı kanununun beşinci maddesi ile olmuştur (BCA.30.10.0.0.124.886). Bir Rus mültecinin Türk vatandaşlığına geçebilmesi için Türkiye'de en az 5 yıl kalması gerekiyordu. Örneğin Türkiye'de beş sene oturduktan sonra vatandaşlığa alınmalarına mani bir hallerinin olmadığı anlaşılan 986 aile vatandaşlık kanununun beşinci maddesine göre Türk vatandaşlığına alınmıştır (BCA.30.18.1.2.65.45.8). Ayrıca aynı kanunun altıncı maddesine göre beşinci maddedeki ikamet şartını yerine getiremiyorsa istisnayı müsaadeye layık görüldükleri zaman icra vekilleri kararı ile vatandaşlığa kabul edileceklerdi (BCA.30.10.0.0.124.884). Öte yandan Dış işlerinin açıkladığı talimatnameye göre mütehasıs olanlar ve Türk gençlerini yetiştirenler ihraç edilmeyeceklerdi. Mültecilerden bazıları talimatnameye uyum göstererek İslamiyet'i kabul edip Anadolu şehirlerinde kalmışlardır.

Cemiyet-i Akvâm Mesâ'î Bürosunun İstanbul'daki mümessilliği mayıs sonunda tatile gireceğinden Memâlik-i Ecnebiye'ye gitmek isteyen Beyaz Rusların 16 Mayıs'a kadar mürâcaat etmeleri istenmiştir (Hakimiyet-i Milliye, 17 Nisan 1928, s.1). Beyaz Ruslarla ilgili işlemler uzamış, gidişleri ile ilgili belirlenen tarihlerde kararsızlık yaşamıştır. Alınan son karara göre Beyaz Ruslar hakkında verilmiş olan ikamet müddeti bir sene daha uzatılmıştır (Cumhuriyet, 28 Mart 1929, s.1). 1935 yılına gelindiğinde 1922'den beri İstanbul'a gelerek tabiiyetsiz yaşayan Beyaz Rusların Türk tabiiyetine alınmaları hakkında Türk Hükümeti ile Milletler Cemiyeti murahhasları arasında görüşmeler yapılmış, Türkiye'de kalan Beyaz Rusların Türk tabiiyetine alınmasına karar verilmiştir (Akşam Postası, 5 Mayıs 1935, s.4). 1936 yılına gelindiğinde Türkiye'de 1450 Beyaz Rus vardı, bunlardan 142'si rejim ve yaşayış farklılığından dolayı Türkiye dışına çıkmak istemiştir. (Anadolu Gazetesi, 12 Ocak 1936, s.2). Aynı yıl 986 Beyaz Rus'a vatandaşlık verilmiş, Ruslar bu durumdan çok memnun kalmıştır (Cumhuriyet, 23 Haziran 1936, s.6).

Beyaz Ruslar Tarafından Yapılan Suikastlar

Çalışmanın ilk kısmında İstanbul'da bulunan Beyaz Ruslardan bahsedilmiştir. Beyaz Ruslar gittikleri memleketlerde Sovyet Rusya aleyhindeki çalışma ve faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Birçok memlekette Sovyet Rusya Konsoloshanelerine karşı saldırı gerçekleştirmişlerdir. Sovyet Rusya'ya tepki göstermeyen devlet liderlerine karşı da saldırı da bulunmuşlardır. Beyaz Ruslar tarafından yapılan suikastlardan ulaşabildiklerimiz aşağıda verilmeye çalışılmıştır.

2.1. Fransa Cumhurbaşkanı Doumer'in Öldürülmesi

Fransız Cumhur reisi Doumer, Gorgulof tarafından öldürülmüştür. Asıl mesleği doktorluk olan Gorgulof, Beyaz Rus olarak bilinmektedir. Gorgulof, cinayeti müteakip mahkemeye çıkarılıp sorgulanmıştır. Mahkemede yaptıkları birer birer yüzüne vurulunca Gorgulof'un cevabı "bu suçlama siyasi düşmanlığımın iftirasıdır" olmuştur. Hatta 14 yaşındaki kızcağıza yaptığı tasallutu "Bolşevik te ondan" sözleriyle haklı göstermeye çalışması Gorgulof'un ahlaki durumunu ortaya çıkarmış ve mahkeme reisinin bakış açısını olumsuz yönde belirleyici olmuştur. Suikast hakkında mahkeme reisinin soruları ve Gorgulof'un cevapları şu şekildedir:

"-Geri çekilmek suretiyle Reisicumhura yaklaştınız ve evvela ona bir kurşun mu sıktınız?

-Tam hatırlamıyorum, yalnız hatırladığım bir şey var, o kısa boylu ve beyaz adamın etrafında birçok halk vardı.

-Üzerinizde iki tabanca ve yirmi beş kurşun vardı, bundan reisicumhuru öldürmeyi azim ve tasmim etmiş olduğunuz anlaşılıyor.

-Ben yalnız bir defa ateş ettim.

-Hâlbuki M.Doumer'e iki, M.Ferere'de bir kurşun isabet etmiştir.

-Tabanca otomatik idi de ondan.

-Tabancanın otomatik olması, kendiliğinden ateş almasını icap ettirmez ya, üzerinizde bulunan iki tabancadan çapı en büyük olanı ve tetiği en kolay çekilene intihap etmişsiniz.

-Ben bunu düşünmedim bile insan kendini feda etmeden böyle bir suikast yapamaz, İnsan kendini ideali için feda etmelidir. Doumer'e karşı bir düşmanlık beslemedim ben onun şahsında Fransız Cumhur reisini öldürdüm. Vatandaşlardan hiçbirine itimat etmiyorum çünkü hepsi bana ihanet etti, Fransa niçin onları dinledi, ben onlar için harp etmemiş miydim, Fransa'dan nefret ediyorum, çünkü Çekoslovakya'ya yardım ediyorlar (Akşam, 30 Temmuz 1932, s.2).

Gorgulof, mahkemede şunları da söylemiştir:

"Hayatımı istihkar ettim, mevcudiyetim bitmiştir. Vatanım mahvoldu fakat ben siyasi bir katil değilim. Şahsen tanımadığım M. Doumer'i öldürmek için hiçbir sebebim yoktur, siyasi bir propaganda ve bilhassa Sovyet idaresine karşı mücadele etmek istiyordum, amacım Fransa'yı Sovyetlere karşı mücadeleye yönlendirmektir" (Milliyet, 8 Mayıs 1932, s.2).

Görüldüğü üzere burada hedef Sovyet Rusya olarak karşımıza çıkmıştır. Gorgulof, Fransa üzerinden Rusya'yı cezalandırmak istemiştir.

Mahkemede İstanbul'dan Paris'e gönderilen bir mektup okunmuştur. Mektupta Gorgulof, adeta bir kahraman olarak gösterilmiştir. Mektubun içeriği şu şekildedir:

"Şu geçirdiğin münzevi ve elim anda kardeşlerin dostların olarak kalplerimizi sana tevcih ediyor ve senin elemine iştirak ediyoruz. Kendini fikren kavi, vücutça salim kurban etmeğe daima amade tanıyoruz, attığın kurşunu sana Allah attırdı. Fransa'nın en büyük en asil ve en namuslu adamı, Rus işinin biran evvel halledilmesinin ölümle karşılanacağını Fransa'ya anlatarak öldü".

Mektupta cinayet büyük bir hararetle anlatılmıştır. Oysaki bir devletin cumhur reisini öldürmek büyük bir suçtur, bu suçu onaylamak da suça teşvik etmekte ondan aşağı değildir. Mektup yazılması konusunda ilgili Beyaz Ruslardan basına yapılan açıklamada; Türkiye'de Beyaz Ruslara ait bir teşkilatın olmadığı belirtilmiş, Türkiye'de iyi muamele gördüklerini ve bağımsız tek kişi tarafından yazılabilme ihtimali olabileceği dile getirilmiştir (Vakit, 2 Ağustos 1932, s.3). Türk

Hükümeti suikastı körükleyen caniyi kendi sinesinde saklamasından huzursuz olduğunu ve bu konuya ilgisiz kalmayacağını, Beyaz Ruslarla ilgili tahkikat yapılacağını dile getirmiştir (BCA.525/37910. 152.931-3). Mektubun gönderildiği süreçte Türkiye’de yaşayan Beyaz Rusların sayısı iki yüzdür. (Vakit, 01 Ağustos, 1932, s.1). Mektup, eğer Türkiye’de yaşayan bir Beyaz Rus tarafından yazıldı ise bu durumun Türkiye ile Fransa’yı karşı karşıya getirme ihtimali oldukça yüksek olabilirdi. Türk Hükümeti tarafından bu konuya gerekli açıklama yapılmaya çalışılmıştır.

Mahkemede okunan mektuba göre; İstanbul’da Beyaz Ruslara ait teşkilatlar vardır, Bu teşkilatlar Paris’e bağlıdır. – Beyaz Rus Askeri İttihadi Şubesi – Rus Halkı Kardeşliği Tethiş Teşkilatı Şubesi – Meşru Mutlakiyetçi Grup Mümessilliği - Bütün Rusların İmparatorluğu Mümessilliği- Mutlakiyetçi Grup Şubesi- Beyaz Ukrayna Hükümeti Mümessilliği (Bu mümessilliğin bir sivil birde askeri kanadı vardır). Yapılan araştırmalara göre bu teşkilatları İstanbul’daki eski çar ordusunun zabiti Beyaz Ruslar kurmuşlardır. En tehlikelileri Rus Ordusu Askeri İttihadi ve Rus Hakiki Kardeşliği Tethiş teşkilatıdır. Bu teşkilat mensupları Türkiye’ye gazojen ile işleyen otomobiller teklif eden Rus generali Sekratov ile iletişim halindedirler. Sekratov ise Beyaz Rusların istihbarat ve casusluk teşkilatı reisidir. Bu teşkilat Türkiye’ye men edilmiş Nabat, Çasavoi ve Çarski gazetelerini sokmuşlardır. Ayrıca teşkilat çarın resimlerini Türkiye’deki Beyaz Ruslara dağıtarak onları tahrike çalışmıştır. Bu iş için Beyoğlu’nda bir kahvehaneyi ve çayhaneyi kendilerine merkez yapmışlardır. Teşkilat, Taşnak Teşkilatına mensup birtakım Ermeni ile de temas halindedirler. Bütün bu yaşananlardan sonra Beyaz Rusların, kendilerine gösterilen misafirperverliği suiistimal etmeleri halinde Türk emniyetinin gerekeni yapacağına yönelik basına yansıyan bilgiler bulunmaktadır (Vakit, 4 Ağustos 1932, s.1).

Ummanite gazetesine göre mektubu yazarlar İstanbul’da ikamet eden Beyaz Ruslardır, bu duruma vesile olanlar Türkiye sınırları içerisindeyse Türkiye’ye bu konuda çok iş düşmektedir. Bu iddia doğrultusunda mektubun bir fotokopisi alınarak tahkikat başlatılmalı ve çok zaman kaybetmeden iddianın doğru olup olmadığı ortaya çıkarılmalıdır. İstanbul’daki Beyaz Ruslar neden bu olayla ilişkilendirilmiştir, bu durum araştırılmalar sonucumu ortaya çıkarılmıştır. Dikkat çeken başka bir konuda Beyaz Rusların, Rusya ile dost olan memleket ricali aleyhinde suikastlar tertip etmeğe karar vermeleridir. Hunri Barbus’un yazısına göre Ruslar, suikast ve tedhiş siyasetlerini değiştirmişlerdir. Sovyet Erkânına siyasi hücumdan vazgeçilmiştir. Rusya ile siyasi ve ticari ilişkilerde bulunan devlet reislerine karşı suikastlar yapılacaktır. Suikastlar yapıldıktan sonra bu suikastların Bolşevikler tarafından yapıldığı gösterilip intikam almaya çalışılacaktır. Yapılacak olan suikastlar savaş çıkarmayı amaçlamaktadır (Vakit, 1 Ağustos 1932, s.2).

Hunri Barbüs tarafından Ummanite gazetesinde yazılan yazıda Beyaz Rusların Bolşeviklerle dost olan memleketlerde suikastlar düzenlediği ifade edilmektedir. Vatanlarından ayrılmanın acısını suikast planlarıyla gidermeye çalışan Beyaz Rusların Bolşeviklerle dost olan memleketlerde yaptıkları taşkınlık ve suikastlar ile kaos yaratılmaya çalışılmıştır.

Mahkemede şahitler ve akıl hastalığı mütehassısları dinlenmiştir. Öncelikle Kazak Lazarof dinlenmiştir. Lazarof ile Gorgulof, Rusya’da yedi ay birlikte hapis yatmışlardı. Lazarof Gorgulof’un o dönemlerde Mongol olarak anıldığını iddia etmiş fakat Gorgulof bu iddiayı kabul etmemiştir (Vakit, 25 Ağustos 1932, s.4). Yine Lazarof, Gorgulof’un Çeka’ya mensup olduğunu iddia etmiş, Gorgulof’da onun çarlık taraftarı ve propagandayla uğraştığını, Lazarof gibi şahitlerin tahrikatçı şahitler olduğunu söylemiştir (Son Posta, 27 Temmuz 1932, s.10). Gorgulof, cezasını tehir ettirebilmek için Kazak İvan Lazarof’un kendi aleyhine şahitlik ettiğini dile getirmiştir. Gorgulof’un talebi altı bin frank depozitoyu veremediği için reddedilmiştir (Son Posta, 01 Eylül 1932, s.5).

Gorgulof, mahkemede ben çok iyi bir doktorum, bir jandarmanın zevcesini ve birçok hastayı kurtardım demiştir. Gorgulof’u tanıyan bilen birçok kişi mahkemede dinlendi. Bunlardan biride Gorgulof’un birlikte yiyip içtiği şarap taciriydi. Şarap taciri konuştuğundan sonra Gorgulof

“Söyledikleri doğrudur, içmek için dükkâna uğradım, cinayet fikrine karşı mücadele halinde idim. Bütün dünyanın titremesi ve kardeşlerini kurtarmak için büyük bir darbe indirilmesi icap ediyordu, onu da ben yaptım” dedi. Bu esnada Gorgulof’un eşi ona karşı çok iyi muamele ettiğini, cinayetten iki hafta önce değiştiğini, birlikte sinemaya gittiklerini, sinemada Doumer gösterildiğinde alkışladığını dile getirdi. “Ona merhamet ediniz, çocuğuma merhamet ediniz” demiştir (Son Posta, 29 Temmuz 1932, s.5).

Şahit Kozlevski, Gorgulof’u Prağdan tanıdığını ve onun sık sık Rusya’ya gittiğini büyük miktarda para getirdiğini ifade etmiştir. Çarlık donanması zabitanından M. Guparis “yeşil fırka” ve mahiyetini izah etmişse de Gorgulof bu açıklamasını protesto etmiştir. Gorgulof, mahkemede Fransızca konuşarak yeşil bir fırka teşkil etmek istediğini hatta otuz taraftar bile bulduğunu ama hepsinin onu terk ettiğini söyleyerek akabinde şunları eklemiştir:

“Ben öldürmedim, kaza ve kader öldürdü, Ben faşist değilim, faşizm demek saltanat demektir. Ben demokratım, cumhuriyetçiyim, Cemiyet-i Akvam ile birlikte Rusya lehine çalışan birini öldürdüm. Çünkü komünizmi istiyordu. Doumer’i örnek olsun diye öldürdüm, Zira bütün cihan yüz elli milyon Rus köylüsünü Sovyetlere karşı mücadeleye mecburdu. Ben fakir bir Rus köylüsünün mümessiliyim, Çar ve Çariçe Almanya hesabına bize ihanet etti. Rus milleti komünist değildir, o hürriyetini arıyor fakat nazırlar Sovyetlere karşı mücadele etmek istemiyorlar, Fransa’nın yardımını temin etmeyi düşündüm. Benim suikastım şahsa karşı yapılmamıştır, siyasi bir haldedir. Beni öldürünüz ama mefkûremi kurtarınız”(Son Posta, 27 Temmuz 1932, s.10).

Gorgulof idam edilmeden hemen önce ise duygu ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben ne mutlakıyet taraftarıyım ne de koministim, Kızıllar tarafından cebr ve kahra mahkûm edilen bütün Ruslar gibi yalnız mefkûrem uğrunda ölüyorum” (Akşam, 15 Eylül 1932, s.5). “Ayrıca çok namuslu bir adam sıfatıyla kendisine karşı hürmet ve takdir beslediğim Doumere karşı hiçbir kinim yoktur. Onun yerinde kim olsaydı onu öldürecektim” demiştir (Son Posta, 03 Haziran 1932, s.3).

Konuşmasının akabinde Gorgulof, mahkemede Bolşeviklerle münasebette bulunmadığını, siyasetle meşgul olmadığını ve sosyalizme meyyal olduğunu açıklamıştır.

Cinayeti çok fazla hatırlamadığını ve mefkûresinin bu işi yapmasını ve ölmesini istediğini söyleyen Gorgulof’un akli dengesini doktorlardan bazıları yerinde bulmuş, onun akli başında bir manyak olduğunu söylemişlerdir. Doktor Duma ise Gorgulof’un bu cinayetinın paranoyak temayülünden ileri gelmektedir şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir (Vakit, 6 Eylül 1932, s.5). Gorgulof’un avukatı, Adliye Nazırına mektup yazarak bu deliyi idam etmeyiniz, Gorgulof hakiki bir Bolşevik aleyhtarıdır diye konuşmuştur (Vakit, 25 Ağustos 1932, s.4). Gorgulof, cinayeti önceden planladığını kabul etmiştir. Sibirya’daki Beyaz Rusların eski şefi olan Amiral Koltchak’ın resminin altına iki tarih yazdığını kabul etmiştir. Bu tarihlerden biri 07.02.1920 tarihidir. İkincisi 06.05.1932’dir. Bu tarihte de Çekoslovakya’da ahlaki olaylara katıldığını kabul etmiştir (Milliyet, 26 Mayıs 1932, s.2). Bütün bu görüşmelerden ve şahitlerin dinlenmesinden sonra Müdde-i Umumi Gorgulof’a idam kararı vermiştir (Vakit, 28 Temmuz 1932, s.1). Ayrıca Gorgulof’dan Beyaz Ruslar arasında çok fazla olabilir bu duruma dikkat edelim demiştir. Gorgulof’a göre giyotinin müselles satırı bu yeşil tabiat dininin peygamberi üzerine inecektir.

Cinayette mevcut olan etkenler üzerinde çok düşünülmüştür. Örneğin bir kısım basın cinayette Fransız polisinin etkisinin olduğunu söylemiştir. Humante gazetesi Gorgulof’un Fransız polisinin adamı olduğunu ispat etmeye çalışmıştır. Gorgulof’un Fransız polisinden iki kişiyle temas halinde olması bu düşünceyi güçlendirmiştir. Suikasttan bir gece evvel Gorgulof, polis muhabirlerinden Burizafin ile otelde kalmıştır. Beyaz Rus şefinin nisan ayında Fransız sefiri tarafından kabul edilmesi bu iddiayı güçlü kılmıştır. Bu iddiayı güçlü kılan diğer bir etken ise Fransız Polis

Müdürü'nün suikast olduğu zaman ortada olmaması ve hiçbir tedbir alınmamasıydı (Vakit, 17 Mayıs 1932, s.1). Gorgulof'u bu cinayete kim teşvik etti bu konu uzun süre tartışılmıştır. Azmettiriciler Bolşevik mi henüz tam olarak netleşmemiştir. Alınan bilgilere göre bu cinayet onu takip edecek birçok cinayetlerle birlikte Beyaz Rusların, Rusya'dan kaçmış olan Bolşevik düşmanlarının ve bazı yüksek hükümet adamlarının işidir. Bu kişiler, Bolşevikler aleyhine Efkâr-ı Umumiye'yi tahrik için böyle önemli kişileri harcamaktaydı. Komünistler, iddialarını bazı belgelere dayandırmışlardır. Fransız komünist gazetesi Ummanite, Gorgulof'un cinayeti Bolşevik aleyhtarlığını teşvik ettiğini iddia etmiştir. Ayrıca Ummanite, Beyaz Rusların Rusya'ya dost olan devletleri Rusya aleyhinde kışkırttıklarını ifade etmiştir. Bu iddialar, Fransız Komünistlerinin ortaya attığı iddiaları güçlendirmektedir.

Katilin üzerinde bulunan hatıra defteri tetkik edilmiştir. Defterde Sovyet kontrolünden kurtulmak için Rusya'ya yardım etmeyen Fransa cumhur reisini öldürmek istediğini yazmıştır. Mühassıslar katilin kendisini deli olarak göstermek isteyip istemediğini tetkik edecektir. Ayrıca defterinde "Doumeri öldürmek için şahsi hiçbir sebep yoktur, Sovyet idaresinden şikâyetçiyim. Öte yandan Fransa'da ikametim menedildiği için Monako'da oturuyordum" şeklinde açıklamada bulunmuştur (Vakit, 8 Mayıs 1932, s.4).

Fransa'da oturan ve katili tanıyan Ruslardan bazıları kendisiyle olan münasebetleri hakkında açıklamalarda bulunmak için adliyeye çağırılmışlardır. Gorgulof iki defa Fransa'dan gönderilmiştir. Bu gönderilişlerin sebebi elindeki tabiiyet şahadetnamelerinin hükümet tarafından eksik görülmesidir. Bu durum da mahkeme de aleyhine kullanılmıştır. Suikasttan sonra katili linç vakaları gerçekleşmiştir. Halk Gorgulof'u linç etmek için birçok yerde polis kordonunu yarmaya çalışmıştır. Salı ve Perşembe günleri milli matem günü ilan edilmiştir. Resmi dairelerin bayrakları yarıya indirilmiştir (Vakit, 8 Mayıs 1932, s.4). Doumer'in öldürülmesi dolayısıyla Fransız sefirinin ikametgâhında bir defter açılacak birçok devlet büyüğü taziye amacıyla defteri imzalayacaklardır.

Doumer'in, Gorgulof tarafından ölümünden sonra Fransa'da komünist, kraliyetçi ve diğer matbuat arasında büyük bir münakaşa meydana geldi. Kraliyetçi matbuatında Fransız polisi ve emniyetine saldırılmıştır. Bu saldırıları, çocuğunun ölümünden sonra Fransız polisinin ve Emniyet-i Umumiyesi'nin dalaverelerini ifşa etmekle meşhur olan Lean Dede yapmaktadır. Kral taraftarları ve komünistler katilin Beyaz Rus olduğunu ileri sürmüşlerdir. Katil de kendini Beyaz Rus olarak takdim etmiştir. Basında bir cephe ise yukarda da belirtildiği gibi katili komünist olarak nitelendirmektedir.

Fransızlar, Gorgulof'un Bolşevik olup olmadığını araştırmaktadır. Lö Jurnal gazetesi muhabirlerinden Goo London, Gorgulof hakkında tahkikat yapmak üzere Çekoslovakya'ya gitmiştir. Bükreş'ten gelen bilgilere göre katil her zaman Rusya ile irtibat halindedir. Gorgulof 1927'de Sovyetler hesabına casusluk yapan Çek generali Gayda ile Sovyetler arasında teması sağlamaktaydı. General Gayda'nın rütbesi söküldüğü tarihte Gorgulof'un Rusya'ya seyahat ettiği söylenmiş ama kesin bir kanıt bulunamamıştır. Eski bir Sovyet memurunun Varşova Fransız Sefarethanesine verdiği bilgiye göre Gorgulof, 1920'de Rusya'nın memuru olarak çalışmaktaydı. Eski kazak zabıtlarından General Harvoy, zabıt Kondrador da aynı beyanatta bulunmuştur. Bu beyanatlara göre Gorgulof, Beyaz Rus teşkilatına dâhil olmamış ama hep şüpheli durumları görülmüştür. Gorgulof'un yakalandığı zaman Rus faşisti olduğunu söylemesi Romanya polisinin dikkatini çekmiştir. Romanya polisinin aldığı bilgilere göre Gepeli Teşkilatı büyük merkezlerde suikastlar düzenleyip bu suikastları Beyaz Ruslar yapmış gibi göstermektedir. Gorgulof hareketi bu planın bir parçası olabilir mi diye çok düşünülmüştür (Vakit, 20 Mayıs 1932, s.5).

Bir kısım basına göre Gorgulof, yeşil yani faşisttir. Lö jurnal gazetesiye katilin kızıl olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Yaklaşık beş yüz kişiden Gorgulofla ilgili malumat toplamıştır. Bunlardan Mösyö Bruşoit şunları söylemiştir: Gorgulof Pragdayken temasta bulunduğu kişilerin hepsi ya şüpheli ya da bugün maskeleri indirilmiş olan Sovyetlerin adamlarıdır. Bruşoit Cemiyet-i Akvamın

tahkikat komisyonunun azasındandır, Rus belediyeleri ittihat reisidir. Güven duyulacak birisidir. Gorgulof hakkında bilgi beyan edenlerden biri de Yakolef'dir.

Yakolef, yeşil hareket denilen harekette Gorgulof'un muaviniydi, bahsedilen yeşil hareketin Bolşevik hareket karşıtı olan yeşil hareketle bir ilgisi yoktur. Yeşil hareketin reisi olan Miralay Voroloviç şunları söylemiştir; Gorgulof, Pragdayken bir takım hareketlerin başına geçmek istemiştir. Mesela Rus Çiftçi partisine girmek istemiş fakat reis Etiyen Moslof tarafından reddedilince onu tehdit etmiştir. Gorgulof tarafından çıkarılan hareket bize her zaman şüpheli görünmüştür biz hiçbir zaman girmek istemedik. Gorgulof'un arkadaşları arasında Groviç ve Onkoşof isimli Bolşevik propagandacıları vardı (Vakit, 17 Mayıs 1932, s.1). Yakolef, Gorgulof'un suurlu veya şursuz Sovyetlerin ameline hizmet eden bir adam olduğunu ifade etmiştir.

Leon M.Dede katil olarak Fransız Emniyet-i Umumiye Müdürlüğünü görmektedir. Bu iddiasını Doumer Reiscumhur seçildiği zaman yazdığı bir makalesinde dile getirmiştir (Vakit, 17 Mayıs 1932, s.1). Makalede şunları dile getirmiştir: Yarın değil, hemen şimdiden şahsına ve ailesine dikkat etmesi lazımdır. Doumer hiçbir şeyden korkusu olmayan biridir.

Yapılan araştırmalar sonucunda Gorgulof, Labinskaya'ya gitmiş, Bolşeviklerin aleyhinde çalışan Kazak teşkilatına girmiştir. 1919'a kadar da Kafkasya'daki Beyaz orduda bulunmuştur. Akabinde Rostova dönmüş, tıp eğitimini almış, Boris Sovinkof'un Beyaz Ruslar teşkilatına girmiştir. 1921'de Prağa gitmiştir. Mereşal Hindenburg, Çekoslavak cumhur reisi Mazarika ve Sovyetlerin Paris sefirine suikastta bulunmayı düşünmüştür (Son Posta, 12 Mayıs 1932, s.3).

Gorgulof'un idam kararı çıktıktan sonra idamının gecikmesi karşısında bir Fransız muharriri düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: "Bir cinayet işlemiş olan Gorgulof'a karşı hususi bir merhamet beslemiyorum. Mensup olduğu fırka ne olursa olsun, işlediği cinayet çok fecidir. Bu adam ister akıllı ister deli olsun, ölüm mahkûmunu bekletmek doğru bir şey değildir. Gorgulof ölüme mahkûm edildikten sonra otuz gün bekleyecektir. Bu değiştirilemez mi? Cinayet işleri komisyonu bir haftada işleri bitiremez mi? Bir ay çok uzun ve acı veren bir süredir" (Son Posta, 05 Ağustos 1932, s.11).

Fransızlar, Doumer'in öldürüldüğü silahı müzeye koymuştur. Fransa'da Doumer'den başka reisi cumhur Sadi Korno'da anarşist Kazariyo tarafından öldürülmüştür. Katilin hançeri katil cinayetten hemen sonra ortadan kaybolduğu için silah müzeye koyulmamıştır. O hançerin bir koleksiyoncu tarafından alındığı düşünülmektedir (Vakit, 10 Eylül 1932, s.10).

2.2. Beyaz Ruslar Tarafından Yapılan Diğer Suikastlar

Beyaz Ruslar, gittikleri yerlerde bir taraftan farklı kültür ve coğrafyalara ayak uydurmaya çalışırken bir taraftan da Sovyet Rusya Konsoloshanelerine karşı suikastlar düzenleyerek bir şekilde haklılıklarını ispatlamaya ve memleketlerinden ayrılmanın verdiği öfkeyi bastırmaya çalışmışlardır. Bu suikastlardan biride Tiyençi'ndeki (Tientsin) Beyaz Rusların Sovyet Konsoloshanesine yapılması planlanan suikasttır. Bu suikastın amacı konsoloshane mensuplarını öldürmektir (Anadolu Gazetesi, 11 Mart 1938, s.8). Konsoloshane mensuplarını öldürerek vatanlarından ayrılmanın verdiği üzüntüyü bir nevi bastırmak istemişlerdir.

Tarihte suikastın yapıldığı ülkelere bakıldığında Rusya bu konuda ilk sıralarda yer almıştır. Bu bağlamda Beyaz Rusların Sovyet Rusya'yı hedef alan suikastları oldukça fazladır. Sovyet Rusya'ya karşı bir suikast için hazırlık aşamasında olan 12 Beyaz Rus, Beyaz Rusya'da suç üzerinde yakalanarak askeri mahkemeye gönderilmiştir (Milliyet, 12 Eylül 1934, s.1).

Başka bir suikastta Mançuri'den Sovyet topraklarına giren Beyaz Ruslar tarafından yapılan suikasttır. Suikastçılar yanlarında silah, yangın, bomba ve suikast malzemeleriyle birlikte sınırı geçtikten sonra yakalanmışlardır. Suçlular ilk tahkikat sırasında suçlarını itiraf ederek talimat aldıkları yerlerle ilgili bilgiler vermişlerdir (Cumhuriyet, 3 Eylül 1935, s.3). Sovyet Hükümeti,

Şark şimendiferinde müstahdem Sovyet tebaasına Beyaz Ruslar tarafından saldırılmasını Japon makamlarına protesto etmiştir. Bu protestolara rağmen suikastlar devam etmiştir. 23 Nisanda şimendifer üzerindeki Mnodonstian ırmağı köprüsünü havaya uçurmak için hazırlanan suikast ortaya çıkarılmıştır (Milliyet, 29 Nisan 1932, s.2).

Beyaz Rusların başka bir suikastı de Amur şimendiferi üzerinde Semonofskaya yakınında meydana gelmiştir. Semenofskaya yakınında bir Sovyet trenini havaya uçurmuşlardır. Bu suikast Habarovskaya'ya (Doğu Rusya'da Çin sınırına yakın bir şehir) giden Sovyet memurlarına karşı yapılmıştır, iki yüz kişi ölmüş ve çok sayıda kişi yaralanmıştır (Son Posta, 24 Birinci Kanun 1935, s.5).

Beyaz Ruslar tarafından yapılması düşünülen diğer bir suikast, Almanya ve İtalya tarafından da yardım görmüştür. Suikast, Sovyet rejimini devirip yerine eski rejimi getirmeyi amaçlamıştır. Sovyet makamlarının elinde olan belgeler bu bilgiyi desteklemektedir. Almanya'dan maddi yardım gelecek buna karşılık Beyaz Ruslar da bütün memleketlerde Nazi amacına bağlı teşkilatlar kurulmasına yardım edeceklerdir. Rus dilini iyi bilen Naziler, Rusya'ya gidecek ve ayaklanma için işaret bekleyeceklerdir. Beyaz Rusların Paris'deki liderleri suikast girişiminde bulunmaları durumunda İtalya'dan da yardım göreceklere söylemişlerdir. Beyaz Rusların fazla bulunduğu yer olan Paris'den gelen haberlere göre yukarıdaki bilgiler kesinlikle doğrudur. Suikastın amaçlarından biride Nazi ve Faşizmi yaymaktır. Sovyet gizli polis teşkilatına bağlı bulunan İrene Mihailovna isimli Rus kadın ile Kızıl ordu da büyük rütbeli bir Erkan-ı Harp zabiti olan sevgilisi yakalanmıştır. Hükümetle ilgili askeri belgeleri çalmakla itham edilmişlerdir (Haber Gazetesi, 18 İlk Teşrin 1936, s.6).

3. Sonuç

1917 Bolşevik ihtilalinden sonra Beyaz Ordu ve Kızıl Ordu arasındaki mücadeleyi Kızıl Ordu, yani Lenin ve taraftarlarının destek olduğu ordu kazanmıştır. Beyaz Ordu taraftarları İstanbul başta olmak üzere çeşitli memleketlere gitmişlerdir. İstanbul'a gelen Beyaz Rusların hepsi Bolşevik aleyhtarı değildir. İçlerinde farklı düşüncede olanlar ve Sosyalist Koalisyon hükümetini reddedenlerde bulunmaktaydı. Beyaz Ruslar, İstanbul'un bir dönemine damga vurmuştur. İstanbul'u ve orada yaşayan halkı olumlu ve olumsuz anlamda iki türlü de etkilemişlerdir. Olumlu olarak nasıl etkilemiştir diye bakıldığında kültürel zenginliğin oluşmasında Türk halkını etkilemişlerdir. Ayrıca Sanat ve Edebiyat anlamında da büyük sanatçıların İstanbul'a geldiği düşünülürse halkın düşünce ve sanat anlayışı üzerinde oldukça önemli etkiler bırakmışlardır. Açıkçası İstanbul'a gelenlerin bir kısmı nereye gittiklerini bile bilmeden apar topar İstanbul'a varmışlardır. İçlerinde Türkiye'yi bir basamak olarak görüp Avrupa'ya geçme hayalleri kuranlar bulunmaktaydı. Avrupa'ya geçme imkânı bulanlar bu fırsatı kaçırmadan Avrupa'ya geçmeyi tercih etmişlerdir. Toplumlardaki ilerlemeler toplumsal iletişim ile meydana geldiği düşünülürse edebiyat ve sanat da ilerlemenin bir basamağı olarak görüldüğüne göre bu alanda Anadolu'da muazzam izler bırakmışlardır.

Beyaz Rusların Türkiye'de özellikle İstanbul'da bulunmasının olumsuz tarafları da bulunmaktaydı. Bunlardan ilki, farklı kültürlerden bireyler olduğu için yaşam tarzları toplumlar arasında değişik karşılanmış, birbirlerini yadırgamışlardır. Beyaz Ruslardan İstanbul'a gelenler içerisinde avukat, doktor nice büyük meslek sahipleri bulunmasın rağmen mesleklerini icra edememişlerdir. Örneğin Rus Ordusunda yüzbaşı olan birinin elbise askısı satıcılığı yapmıştır. Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Memleketlerini bırakarak İstanbul'a gelen Beyaz Rusların burada buldukları yaşam tarzına ayak uydurmaları zaman gerektirmiştir. Alıştıkları dönemde yavaş yavaş farklı sorunlar baş gösterdiği için büyük çoğunluğu gitme telaşına düşmüştür. Beyaz Ruslardan Türk halkına ve Türkiye'ye karşı iyi niyet besleyenler olduğu gibi ülke içerisinde kaos çıkarmayı amaçlayan ve birlik ve beraberliği bozmaya çalışan Beyaz Ruslar da yok değildir. Yasaklı dergi ve gazeteleri ülkeye sokma, Bolşevik aleyhtarı faaliyetlerde bulunma gibi sebepler gitmelerinin

başlıca sebeplerindendir. Milli Mücadele Dönemi'nde Bolşeviklerin aleyhindeki faaliyetleri Türkiye'nin Sovyet Rusya ile ilişkilerini bozacak olması Türk Hükümetini gitmeleri konusunda hemen harekete geçirmiştir. Zamanla Beyaz Rusların çoğunluğu ülkeyi terk etmiştir. Kalanlarda vatandaşlık şartlarını sağlayarak Türkiye'de yaşamaya devam etmişlerdir.

Beyaz Ruslardan İstanbul'a gelenler olduğu gibi Fransa, İngiltere Japonya gibi yerlere gidenler olmuştur. Beyaz Ruslar, Türkiye'de yaşadıkları süreçte Anadolu'da toplumsal etkilere sebep olurken başka ülkelerde daha çok siyasi düzeni etkilemişlerdir. Beyaz Rusların çeşitli ülkelerde yaptıkları suikastlar, bıraktıkları siyasi etkinin en büyük örneğidir. Vatanlarından ayrı kalmanın verdiği huzursuzluğu, gittikleri yerlerde kaosa sebep olarak gidermeye çalıştıkları görülmüştür. Özellikle farklı yerlerde Sovyet Rus Konsolosluklarına yapılan saldırılara bakılırsa Kızılardan intikam almaya çalışmışlardır. Sadece Sovyet Konsolosluklarına değil Sovyet memurlarına karşı da suikastlar düzenlemişlerdir. Amaçları Sovyet Hükümetinin emrinde kim varsa onların üzerinden Sovyet Rusya'yı vurmaktır. Beyaz Ruslar ile Kızılar arasındaki mücadeleyi kendi lehlerine çevirmek isteyen Almanya gibi devletler bu mücadeleden karlı çıkmak istemişlerdir.

Beyaz Rusların yaptığı suikastlar içerisinde Gorgulof'un Fransa Cumhuriyetine yaptığı suikast farklı bir önem taşımaktadır. Bu suikast direkt Sovyet Rusya'ya karşı yapılmamış, Sovyet Rusya'ya Beyaz Ruslara yaptıklarına ses çıkarmayan cumhuriyet reisi Doumer üzerinden Fransa'ya karşı yapılmıştır. Gorgulof'un mahkemede yargılandığı sırada İstanbul'dan gittiği söylenen bir mektubun okunması ve içeriğinin Gorgulof'u öven sözlerle dolu olması Türkiye'yi bu suikastın içerisine çekmiştir. Türk Hükümetinin mektubu yazanların yakalanıp cezalandırılacağını söylemesi ortamı yumuşatmıştır. Bir cumhurbaşkanının öldürülmesi ağır bir cezayı gerektirdiği gibi katilin destekçilerinin barındığı ülke olarak Türkiye'nin gündeme gelmesi Türkiye açısından yıpratıcı olmuştur. Ayrıca bu makalede Beyaz Rusların Türkiye'ye geliş gidiş süreci hakkında bilgi verilmiş, bu süreçteki eksi ve artılar ortaya koyulmuştur. Türkiye'nin yaşadığı muhacir ve mülteci problemi günümüz Türkiye'si için çok yıpratıcı olmuştur. Geçmişteki muhacir probleminin çözülmüş olması, günümüzde yaşanan mülteci ve muhacir probleminin de çözülebileceği konusunda umut aşılamaktadır. Günümüzdeki mültecilerin sanat ve edebiyat yaşamına katkı sağlamadıkları da düşünülürse durumun vahameti daha da iyi anlaşılabilir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

HR. İM. 00087.00031.001.

BCA.30.8.1.1.25.50.2.

BCA.30.18.1.2.53.30.5.

DBTDA.571.34.450.135.6268.

DBTDA. 571.36011.142.350.210.

BCA.30.10.0.0.124.886.

BCA. 30.18.1.2.65.45.8.

BCA.30.10.0.0.124.884.

BCA.30.18.1.1.27.76.

BCA.30.10.0.0.251.693.1.

BCA.525/37910. 152.931-3

Gazeteler

- Akşam, 11 Ocak 1931, s.1.
Akşam, 15 Eylül 1932, s.5.
Akşam Postası, 5 Mayıs 1935, s.4.
Anadolu Gazetesi, 12 Ocak 1936, s.2.
Anadolu Gazetesi, 11 Mart 1938, s.8.
Cumhuriyet, 28 Mart 1929, s.1.
Cumhuriyet, 3 Eylül 1935, s.3
Cumhuriyet, 23 Haziran 1936, s.6.
Haber Gazetesi, 18 İlk Teşrin 1936, s.6.
Hakimiyet-i Milliye, 15 Şubat 1928, s.3
Hakimiyet-i Milliye, 20 Şubat 1928, s.3.
Hakimiyet-i Milliye 28 Şubat 1928, s.2.
Hakimiyet-i Milliye, 26 Şubat 1928, s.3.
Hakimiyet-i Milliye,17 Nisan 1928, s.2.
Hakimiyet-i Milliye, 17 Mayıs 1931, s.1
Hakimiyet-i Milliye, 18 Haziran 1931, s.4.
Milliyet, 29 Nisan 1932, s.2.
Milliyet, 8 Mayıs 1932, s.2
Milliyet, 26 Mayıs 1932, s.2.
Milliyet, 09 Aralık 1934, s.1.
Son Posta, 12 Mayıs 1932, s.3
Son Posta, 03 Haziran 1932, s.3.
Son Posta, 27 Temmuz,1932, s.10.
Son Posta, 29 Temmuz 1932, s.5.
Son Posta, 05 Ağustos 1932, s.11.
Son Posta, 01 Eylül 1932, s.5.
Son Posta, 24 Birinci Kanun 1935, s.5.
Vakit, 4 Ocak 1924, s.3.
Vakit, 17 Ağustos 1925, s.3.
Vakit, 6 Şubat 1927, s.3.
Vakit, 18 Aralık 1927, s.3,
Vakit, 8 Mayıs1932, s.4.
Vakit, 17 Mayıs 1932, s.1.
Vakit, 20 Mayıs 1932, s.5.

Vakit, 28 Temmuz 1932, s.1.

Vakit, 1 Ağustos 1932, s.2.

Vakit, 2 Ağustos 1932, s.3

Vakit, 3 Ağustos 1927, s.1,

Vakit, 4 Ağustos 1932, s.1.

Vakit, 21 Ağustos 1927, s.2,

Vakit, 25 Ağustos 1932, s.4.

Vakit, 6 Eylül 1932, s.5.

Vakit, 10 Eylül 1932, s.10.

Vakit, 10 Temmuz 1939, s.4.

Kitap ve Makaleler

Acar, K. (2016). Rusça kaynaklarda Gelibolu ve Beyaz Ruslar. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Bahar 20*, 1-33.

Altuncu, D. (2022). 1917 Bolşevik devriminden sonrasında İstanbul'a göç eden Beyaz Rusları eğlence kültürüne etkileri: Maksim Gazinosu. *Sosyologca*, 23, 59-67.

Bakar, B. (2012). *Esir şehrin misafirleri*. Bursa: Tarihçi Kitabevi.

Baran, T. A. (2006). Mütareke Dönemi'nde İstanbul'daki Rus mültecilerinin yaşamı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXII, 64-65, 119-140.

Çakmak, S. (2022). Bolşevik devrimi sonrası Türk topraklarına sığınan Beyaz Ruslar. *Journal Of Social Humanities and Administrative Sciences*, 8/54, 884-895.

Demir, B.C. (2016). *Muhacirlik yolunda Gelibolu'da Beyaz Ruslar, işgal göç ve muhacirlik*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.

Develioğlu, F. (2002). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedi*, Ankara: Aydın Kitabevi.

İppolitov, S. S. Vladimiroviç, S. K. , Pivovar, Y. İ. (2012). 1920'lerin başında İstanbul'a Rus göçü/sayıları, maddi durumları, ülkelerine geri dönüşleri. (E. Ağayev, Çev.) *Journal of the Human and Social Science Researches* 1(3), 386-397.

Kaplan, K. A. (2019). Rusça ve Türkçe kaynakların ışığında Beyaz Rus mültecilerinin Anadolu'daki yaşamları, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXXI,1-22.

Karadoğan, C.U. (2011). İşgal Dönemi'nde İstanbul ve Gelibolu'daki Bolşevik aleyhtarı Wrangel Ordusu, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 57, 135-157.

Olçay, T. (2022). The Cultural heritage of the White Russian Emigration in Istanbul *Quaestio Rossica*. 10/4, 1318–1333.